

Asjaarmastusest

Michael Serres on öelnud: „Asi... stabiliseerib meie suhteid, aeglustab meie revolutsioonide kulgu. Keevalises paavianikarjas lahvatavad kogu aeg sotsiaalsed muutused... Just asjad on need, mis meie ajaloo aeglaseks teevad.”¹

Asjadel on peale inimese määratud funktsiooni, nimetuse ja asukoha suhete süsteemis oma sõnatud omadused, mis lähtuvad nende esemelisusest ja sisemistest ajaloolistest protsessidest. Kujutada näiteks ette ühiskonda ja kultuuri ilma asjade kohaloluta, ilma nende kogunemiseta ja vastupidavuseta, on keeruline. U18 koostamise aluseks oli see sama aegadeülene materjal ja materjali kogu – arhiiv, mida käesoleva numbri kaasautorid käsitlevad eri vaatepunktidest lähtudes, kohati nendest lähtekohtadest kaugele eemale triivides, sõnasse või pilti, kunsti või ruumi ümber tähendades.

Lühikese kultuurilise mäluga ajastul nagu praegu on arhiivid – eseme-, dokumendi-, raamatu- jm materjali kogud – saamas üha enam tähelepanu. Arhiivi kui ühiskondliku mälu proteesi mineviku representeerimise kõikehõlmavusest ja tõetaotlusest ei saa mõistagi enam rääkida (nt Derrida järgi käib arhiiviga kaasas alati üks sisemine paradoks: arhiiv, mille eesmärk on mälu säilitada ja kureerida, matab samaaegselt mälu: lakkamatu püüd üht mälestust säilitada toimub teise unustamise hinnaga)². Ent puhtalt ajaloolise materjali koguna nüüdisaegses digitaliseerivas maailmas ning mõistagi mineviku valikulisel narrativeerimisel toimib arhiiv kui oluline allikas ja identiteeditugi, millele viidata ja kust ammutada. U-le antud intervjuus avab kirjandusteadlane Marin Laak praegu toimuva kultuurilise muutuse – digipöörde – tagamaid ning räägib sellest, kuidas saavad mäluasutused hakkama riikliku programmiga, mille järgi peaks Eesti sajandaks juubeliks digima väärtuslikuma osa Eesti kultuuripärandist, ning mis filosoofilised ja praktilised probleemid sellega kaasnevad. Ühest konkreetsest arhiivist kui ajamasinast, millega Eesti Kunstiakadeemia sisearhitektuuri osakonna tudengid möödunud aastal reisisid, ning arhiivi eksponeerimise võimalikkusest, digimisest ja materjalist enesest vestlesime veel algava kuu jooksul viimaseid tunde avatud näituse „Ekspeditsioon Wunderlich: 11 sisearhitekti” mootorite Carl-Dag Lige ja Hannes Praksiga.

Peale selle, et asjad maailma püsivust toovad, hoiavad nad olevikuga seotuna ka möödunud aegu. Materjal ei vali, mis mälestusi ta kannab või mis narratiive ta jutustab. Seetõttu võimaldavad esemed eri lugude, ka unustatute esilekerkimist, andes tunnistust mineviku mitmekesisusest. Linn on just selline kompleksne eri aegade jäänuste kogum, mis tänu materjali funktsionaalsusele (hoonet enamasti ei

lammutata pelgalt tema sobimatu sümboolse tähenduse tõttu) säilitab meie ümber märke erinevatest olnud reaalsustest. Sellest sümboolse ja funktsionaalse vahekorra materjalide väärtustamisel kõneleb käesolevas numbris kunstiajaloolane Kristina Jõekalda, keskendudes oma essees „võõra” pärandi käsitlemisele muinsuskaitse ja üldsuse poolt esimese vabariigi aegu ning ka nüüd, pärast taasiseseisvumist. Teistmoodi linn-arhiivi lammutamise ja taasloomise mitte-aineliste alushoobadega tegeleb U toimetuse tekstis „Kus asub Kunstiakadeemia?”, mis juhatab lugeja sisse kunstiakadeemia üha pikenevasse ülemineku-aega, mis algas kooli eelmise hoone lammutamisega kuus aastat tagasi ning kestab ruumiliselt tänase päevani.

Esikaanel ning läbi numbri on näha fotojäädvustusi skulptor Jevgeni Zolotko tolmuhallist installatsioonist „Üks päev riigiarhiivi töötaja elust”, mis tegeleb just selle sama aegadeülese, praegu veel vormi hoidva, kuid tumma materjaliga ning selle ja oleviku suhtega. Sügavamalt asjade, materjali maailma viib meid teine Zolotko näitusesükkel „Asjad” (mille kunstikriitik Indrek Grigor lugejale lahti kodeerib), kus kunstnik sekkus ühel pööningul asuvate asjade mikrokosmosesse, puhastades objektid sümboolselt nende kommunikatiivsetest ja representatiivsetest rollidest, et jõuda tagasi algusesse – maailma esemelisuse ning asja ja inimese, materiaalse maailma üheks olemise juurde.

Tunnetuslik aja voo kiirenemine, mis kultuurilise muutusega kaasneb, teeb rahutuks – inimese psüühe ja meeled ei ole veel elu säärase intensiivsusega kohanenud. Materiaalne maailm oma aeglusega ja minevikuga tegelemine pakuvad inimesele teatavat eksistentsiaalset kindlustunnet – sest me vaatame tagasi, kaevume muuseumite digikogudesse, avame arhiive ja paitame asju. Igal teisel kunstinäitusel on vähemalt üks arhiivivitriin objektidega, asjad ja asjade kogud on selgelt tänase päeva teema. Humanitaar- ja sotsiaalteadustes kutsutakse seda uut lainet (mis on selgelt 20. sajandil domineerinud kultuuri ja ühiskonna anti-materiaalsest käsitlusest tõukuv ning digipöördestki mõjutatud) tagasipöördumiseks materjali juurde ja see laine on pea aastakümne toitnud nii loomet kui muutmas kehtivaid arusaamu inimühiskonna kujunemise alustest, ajaloost ja progressist. Jah, meeletus maailmas on hea lasta meelteil puhata materjali kaitsva püsivuse rüpes. Nii et – head aega lugemiseks ja häid asju.

1. Serres, Michel 1995. *Genesis*. Ann Arbor: University of Michigan Press, lk 87.

2. Sampson, Walker 2011. *From My Archives: Derrida's Archive Fever* [Vt aadressil: wsampson.wordpress.com (vaadatud 12.12.2015)].